

QARSHI
DAVLAT
UNIVERSITETI

JADIDCHILIK HARAKATI VA UNING TURKIY XALQLAR ADABIYOTIGA TA'SIRINI O'RGANISH MUAMMOSI

(Xalqaro ilmiy konferensiyasi materiallari)

QARSHI - 2023

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

**JADIDCHILIK HARAKATI VA
UNING TURKIY XALQLAR
ADABIYOTIGA TA’SIRINI
O‘RGANISH MUAMMOSI**

(Xalqaro ilmiy konferensiyasi materiallari)

2023-yil 13-oktabr

Qarshi
“Nasaf” NMIU
2023

Umida Abdullayeva	Jadid shoirlari ijodida ijroviy lirika.....	120
Latofat Tajibayeva	Yangi o'zbek she'riyatining mazmuniy yangilanishi	123
Kamol Hakimov	“O'tkan kunlar” romanida tarixiylik masalasi.....	126
Dilorom Sodiqova	Cho'lpon- tong yulduzi.....	129
Muhabbat Rajabaliyeva	Mahmudkhoja Behbudin'in aydinlanmasi veya bilim adamı Poyon Ravshanov'un gerçekleri.....	130
Klara Dusyorova	Jadidchilik va o'zbek adabiyotining rivojlanish masalalari....	132
Феруза Юсупова	Идеал справедливости и критерии прогресса в идеологии джадидизма.....	134
Nilufar Umarova	Jadid ziyolilari ijodida milliy etika masalalari.....	135
Sherzod Akramov		
Farhod Qiyomov	Образ бадийи tasvirining manbalari.....	137
Sherzod Usmonov	Jadidlar va o'zbek milliy demokratik matbuot masalalari....	139
Mohigul Ergasheva	Begali Qosimov – jadidshunos.....	141
Lola Qo'ziboyeva	Jadid obrazining dramatik talqinlari.....	143
Nurali Murodullayev	Fitratning jadidchilik qarashlari to'grisida.....	146
Mehri Kenjayeva	Cho'lponning “Yangi men” she'rida yo'lovchi obrazi talqini.....	148
Muslima Ahmadjonova	Cho'lponning “Kecha va kunduz” romanidagi obrazlar tabiati tahlili.....	150
Munisa Nishonova	Nozimaxonim ijodida ma'rifat talqinlari.....	152
3- SHO'BA. JADIDCHILIK VA TURKIY XALQLAR ADABIYOTI		
Saidbek Boltabayev	Jadidchilik harakati bo'yicha turkiyada amalga oshirilgan dissertatsiyalar	155
Oybek Barziyev	Milliy uyg'onish davri Farg'ona vodiysi she'riyati va turkman, tatar adabiyotidagi g'oyaviy mushtarakliklar.....	161
Sarvarbek Tuliboyev	Turkiston madaniy hayotining turk matbuotida yoritilishi	164
4- SHO'BA. JADIDCHILIK VA TURKIY TILLAR MUAMMOSI		
	Выражение количеств лексическим путем на турецких языках.....	169
Хаджар Гусейнова		
Хо'jamurod Jabborov	O'zbek tili sofligini saqlashda jadidlarning o'rni.....	176
Yusuf Avci	Ceditçilikte dil ve edebiyat gayelerinin uygulanişi ve bir karşılaştırma.....	179
Qo'ldosh Pardayev	Jadidlar ijodida til masalasi.....	182
Xurshid Ahmadov	O'zbek milliy ziyolilarning 1929-yilgi alifbo islohotiga munosabati.....	185
5-SHO'BA. TA'LIM BOSQICHLAIDA JADIDCHILIK VA JADID ADABIYOTINING O'QITILISHI		
Saodat Mo'minova	Oliy ta'limda “Qodiriy – o'zbek romanchilik maktabining asoschisi” mavzusidagi amaliy mashg'ulotni tashkil etish..	188
Umriniso To'rayeva	O'zbek jadid adabiyotini o'rganish masalalari adabiyotshunos Begali Qosimov tadqiqotlari misolida).....	191
Okila Turakulova	Jadid ma'rifatparvarlarining ilmiy-pedagogik merosi.....	194
Soxibaxon Islomova	Qatag'on qilingan ijodkorlar asarlarini qayta nashr qilish muammolari.....	196

**O‘ZBEK JADID ADABIYOTINI O‘RGANISH MASALALARI
(ADABIYOTSHUNOS BEGALI QOSIMOV TADQIQOTLARI MISOLIDA)**

**Umriniso TO‘RAYEVA,
O‘zbekiston, BuxDU, PhD**

Annotatsiya. Jadidchilik va jadid adabiyoti bo‘yicha o‘zbek va jahon olimlari tomonidan salmoqli ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Jadidchilik mohiyatini, jadid adabiyotining yuzaga kelishi, dastlabki namoyandalari faoliyatini o‘rganishga kirishgan va ulkan natijalarga erishgan adabiyotshunos olim Begali Qosimovning tadqiqotlari shu yo‘nalishdagi ishlar uchun nazariy va amaliy asos vazifasini o‘tadi. Shu nuqtai nazardan olimning serqirra faoliyati hamisha adabiyotshunosligimiz e‘tiborida bo‘lib keldi. Ushbu maqolada adabiyotshunos, qomusiy olim Begali Qosimov ilmiy-ijodiy faoliyatining jadidchilik borasida olib borgan tadqiqotlari qamrab olindi.

Kalit so‘zlar: jadid, jadidshunos, milliy uyg‘onish, jasorat, ma‘rifat, fidoiylik, “Izlay-izlay topganim”.

Jadid adabiyoti yangi o‘zbek adabiyotiga tamal toshini qo‘ygan dastlabki davr sifatida muhim o‘rin tutadi. Ta‘kidlash kerakki, bu davr o‘zbek mumtoz va yangi o‘zbek adabiyoti o‘rtasida o‘ziga xos ko‘prik vazifasini o‘tadi. Shu davrdan boshlab, adabiyotning ijod yo‘nalishi, janrlar tizimi, badiiy tasvir prinsiplari yangilandi, mavzular olami boyidi. Ushbu jarayonga xos xususiyatlarni, shakllanish va takomil bosqichlarini nazariy asosda fundamental tekshirish ilmiy ehtiyojga aylandi. Jadidchilik mohiyatini, jadid adabiyotining yuzaga kelishi, dastlabki namoyandalari faoliyatini o‘rganishga kirishgan va ulkan natijalarga erishgan adabiyotshunos olim Begali Qosimovning tadqiqotlari shu yo‘nalishdagi ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy asos vazifasini o‘tadi. Shu nuqtai nazardan olimning serqirra faoliyati hamisha adabiyotshunosligimiz e‘tiborida bo‘lib keldi.

Uning faoliyati nafaqat o‘zbek olimlari, balki xorij olimlarining ham nazariga tushdi. Mazkur jihatlarini inobatga olib, Begali Qosimov ijodining adabiyotshunosligimizda o‘rganilishini ikki bosqichga bo‘lish mumkin:

I. O‘zbek adabiyotshunosligida jadidshunos Begali Qosimov tadqiqotlariga munosabat masalasi.

II. Begali Qosimovning jadidshunos sifatida xalqaro miqyosda e‘tirof etilishi.

Birinchi guruhga kiruvchi tadqiqotlar ham janriy jihatdan rang-barang. O‘rganish va tahlillar natijasida o‘zbek adabiyotshunosligida Begali Qosimov faoliyatiga munosabatni quyidagicha tasnifladik:

1. *Olim kitoblariga yozilgan so‘zboshi xarakteridagi maqolalar, taqrizlar.*
2. *Ilmiy faoliyatiga bag‘ishlangan adabiy-tanqidiy maqolalar.*
3. *Ijodiy biografiyasini yoritishga qaratilgan ixcham adabiy chizgilar.*
4. *Do‘stlari, hamkasblarining taassurot va esdaliklari asosida yaratilgan xotira maqolalar, yodnomalar.*

1. Olim kitoblariga yozilgan so‘zboshi xarakteridagi maqolalar, taqrizlar. Istiqlool davri o‘zbek adabiy tanqidi nuqtai nazaridan olib qaraganda, sobiq sho‘rolar davrida jadid adabiyoti, tarixi faqat burjua harakati sifatida tilga olingan, ma‘rifatparvar adiblar ijodining ayrim asarlari va faoliyatlari noto‘g‘ri talqin etilgan bir davrda, B.Qosimovning «Milliy uyg‘onish: jasorat, ma‘rifat, fidoiylik» nomli keng ko‘lamli, har jihatdan ilmiy asoslangan yirik tadqiqoti muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Olimning sho‘ro davri ilmiy faoliyatidagi asosiy yo‘nalishlaridan biri shu davr bilan bog‘langani va buning natijasi sifatida «Izlay-izlay topganim...» nomli risolaning yaratilganligi ham mazkur tadqiqotning ilmiy ahamiyatini yanada oshirgan. Ushbu kitobning yana bir muhim jihati, B.Qosimov ushbu mavzu doirasida o‘zigacha amalga oshirilgan tadqiqotlarga o‘z prinsiplaridan kelib chiqib yondashadi. Olim ulkan va nihoyatda ziddiyatli davr hisoblangan XX asr boshidagi ijtimoiy-siyosiy, madaniy-adabiy harakatchilikni milliy istiqlool mafkurasi g‘oyalari asosida tadqiq va talqin etdi. Bu tamoyil, ayni paytda, o‘zining tahlil

prinsiplarini shakllantirayotgan o'zbek adabiy tanqidchiligi faoliyatida ham jiddiy yangilanishlarga turtki bo'ldi [1, 216].

Olimning Turkiston tarixi XX asr boshidagi eng muhim hodisalaridan hisoblangan jadidchilik harakati bilan tanishtirish yo'lidagi izlanishlari samarasi sifatida yuzaga kelgan, adabiyotshunos Sh.Yusupov va O.Sharafiddinov ta'biri bilan aytganda, "40 yilda yaratilgan "Milliy uyg'onish: jasorat, ma'rifat, fidoyilik" nomli darsligi jadidchilik davri adabiyotini keng qamrovda o'rganishga imkon yaratdi. Qolaversa, olimlarning ushbu kitob haqidagi turli fikr-mulohazalari, maqolalari chop etildi. Yozuvchi Xurshid Davron 2002-yilda nashr etilgan ushbu kitobga bag'ishlangan maqolasida: "Milliy uyg'onish" kitobi tom ma'noda Begali Qosimov ilmiy-ijodiy faoliyatining eng yuksak cho'qqisi sifatida baholanishi kerak. Mening nazarimda, – deydi yozuvchi, bu kitob faqat olis o'tmish hodisoti haqida emas, bugungi kunda ham o'zbek ziyolisini qiynayotgan savollarga javob topishga yordam va yo'llanma beradigan, ma'rifatparvar bobolarimiz tajribalaridan, ularning xato va adashuvlaridan ogohlantiradigan, yutuq va kamchiliklaridan xulosa chiqaradigan dasturilamaldir. Bugungi yangi jamiyat, yangi madaniyat va yangi adabiyot qanday tamoyillar zaminida shakllanishi lozim? Bugun o'zbek kishisi, avvalo, ziyolisi qaysi yo'lni tanlamog'i, nimani himoya etmog'i, nimaga qarshi kurashmog'i, xalqni, uning ilg'or qismini qanday ishlarga da'vat qilmog'i kerak? Ustoz va muallim Begali Qosimov xalqimizning milliy istiqlol uchun kurashida yorqin sahifani tashkil etgan jadid adabiyotini o'rganishga butun umrini baxsh etdi, o'zi ham jadidona fidoyilik bilan yashadi, ijod qildi, ulug' ma'rifatchi insonlarning maqsadi qismatiga, orzulari hayoti mazmuniga aylandi. U bugungi kun jadidi edi" [2]. Olimning "Milliy uyg'onish: jasorat, ma'rifat, fidoyilik" nomli kitobi 2021 yil noyabr oyida O'zbekiston milliy teleradiokompaniyasi "O'zbekiston Kinematografiya agentligi" xodimasi F.Abdullayeva tomonidan rus tiliga tarjima qilina boshlanganligi ham mavzuning dolzarbligini ifodalaydi [2].

Adabiyotshunos N.Jabborov Begali Qosimovning "Izlay-izlay topganim..." nomli monografiyasi chop etilishi haqida yozgan "Izlay-izlay topilgan xazina" maqolasida ham millatning asl o'g'lonlari, jadid bobolarimiz faoliyatini qanday bo'lsa, shundayligicha o'rganish ta'qiqlangan zamonlarda, sho'rolar asr boshlari o'zbek adabiyotidan to'rt ijodkorni – Hamza, Sadridin Ayniy, Zavqiy, Avazni ajratib bergan, boshqa yuzlab shoiru adiblar faoliyatiga qora chiziq tortilgan murakkab va ziddiyatli bir davrda jadid mutafakkirlari hayoti, ijodini o'rganishga sidqidildan bel bog'lagan olimning jasorati haqidagi qarashlari teran ifodalangan [4, 203-204]. Bu kabi maqola va taqrizlarda olimning jadid davri adabiyoti vakillari, ular asarlarini adabiyot ahliga o'z holicha yetkazish, ma'lum bir davrda millatimiz fidoyilarining ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy va madaniy hayotida ro'y bergan ulkan yangilanishlar mohiyatini teran anglash imkonini berganligi e'tirof etilganligiga guvoh bo'lamiz.

2. Ilmiy faoliyatiga bag'ishlangan adabiy-tanqidiy maqolalar. Begali Qosimovning ilmiy faoliyati keng qamrovli. U mumtoz adabiyot, jahon adabiyoti, milliy uyg'onish davri adabiyoti, matnshunoslik kabi sohalarda fundamental tadqiqotlar yaratdi. Begali Qosimovning bu yo'nalishdagi faoliyati to'g'risida adabiyotshunoslar, shoir, yozuvchi va munaqqidlarning qator maqolalari chop etilgan. A.Oripovning "Ilmda qo'riq ochgan olim", O.Sharafiddinovning "Izlagan olim bo'ladi", R.Tojiboyevning "Ma'rifat fidoyisi", M.Sa'diyning "Muallimning to'yi", N.Komilovning "Tarix haqiqatini aytish zahmati – sharaf", H.Sattoriyning "Beshikka osilgan qo'ng'iroq", S.Axmedovning "Tariximizning tolmas tadqiqotchisi", A.Rasulovning "Ustozlar izidan", M.Alining "Bir daraxtning mevalarimiz", N.Jumaxo'janing "Haqiqatkash olim", S.Umirning "Shijoat", R.Mahmudovning "E'tiqod", Sh.Yusupov, U.Dolimov, Sh.Rizayevlarning "Fidokor olim", Q.Yo'ldoshevning "Olimning olami", B.Karimovning "Ustoz ibrati", O.Sharafiddinovning "So'nggi jadid qissasi" kabi maqolalari shular jumlasidandir.

2012-yilda nashr etilgan "So'nggi jadid qissasi" (Begali Qosimov zamondoshlari xotirasida) xotira kitobida U.Dolimov, B.Karimov, N.Jabborov, U.Jo'raqulov, Z.Hamidov, Sh.Rizayev, Q.Yo'ldoshev, N.Jumaxo'ja kabi adabiyotshunos olimlar ham uning adabiyotshunoslik ilmiga qo'shgan ulkan hissasini alohida ta'kidlaganlar. Bulardan istilol sharofati tufayli olim milliy uyg'onish (jadid) adabiyoti namoyandalari hayoti va ijodiga oldindan mavjud qoliplar asosida

emas, balki yangi shakllanayotgan milliy mafkura, Vatan va xalq, millat manfaatlari nuqtai nazaridan yondashganligining guvohi bo'lamiz. Hatto nomlarini tilga olish ham mumkin bo'lmagan jadid adiblari asarlarini, har birining ijod namunalarini kompleks tarzda o'rganishni boshlab berganligi, eng muhimi, XX asr boshidagi jadidchilik harakatiga ilk marotaba to'g'ri metodologik yondashuv asosida tizimli yondashganligi olimning ilm yo'lidagi jasorati edi. Olimning jadid ma'rifatparvar ijodkorlari bo'yicha qilingan tadqiqotlarida tarixiy davr, aniq sana va voqealar, hatto badiiy asarlar g'oyasi mufassal tadqiq etildi, bu adabiy portret tarixiy-adabiy, biografik metodda yaratilgan mutafakkir adib va davlat arbobi Fitrat, shuningdek, Mirmuhsin, Munavvarqori, Qodiriy, Cho'lpon, Siddiqiy Ajziy, Tavallo kabilarning hayoti va ijodini, asarlari, ular chop etilgan konkret vaqt, o'sha vaqtda ruy bergan voqea hodisalar ko'rinishida qiyosiy tahlil etildi. Begali Qosimov o'zi o'rgangan jadid ma'rifatparvarlari singari qomusiy olim sifatida fanimiz ravnaqiga munosib hissa qo'shdi. Buni biz bevosita, yuqorida sanalgan, u yaratgan ilmiy va fundamental tadqiqotlarda ko'rishimiz mumkin.

B.Qosimov ilmiy faoliyatini yoritish va uning ilm-fan oldidagi xizmatlarini e'tirof etib, shogirdlari tomonidan 2002-yilda bibliografik ko'rsatkich tartib berilgan. Bibliografik ko'rsatkich olim ilmiy va ijodiy faoliyatining 2002-yilga qadar qilingan tadqiqotlarini qamrab olgan bo'lib, bizning ushbu dissertatsiya ishimiz olimning istiqoldan oldingi va 2002-yildan keyingi tadqiqotlari qiyosan o'rganildi va tahlil etilganligi bilan ahamiyat kasb etadi. 2002-yilda tartib berilgan bibliografik ko'rsatkich va mazkur dissertatsiya ishi, Begali Qosimov ilmiy faoliyatining ko'lami, qamrovi darajasini belgilab berishda muhim sanaladi. Bibliografik ko'rsatkich olim faoliyati qamrovi, ilmiy tadqiqot doirasini kompleks tasavvur qilishda muhim ahamiyat kasb etganligi bilan qimmatlidir.

Adabiyotshunosligimizda Begali Qosimov ilmiy-ijodiy faoliyatining o'rganilishi, ilk marotaba 1992-yildan olimning 50 yoshga to'lishi munosabati bilan boshlangan bo'lib, ularda, olimning insoniylik fazilatlarini ulug'langan va adabiyotshunoslikdagi xizmatlari u yoki bu darajada e'tirof etilgan. Jumladan, O'zbekiston Qahramonlari A.Oripov, O.Sharafiddinov, adabiyotshunos olimlar M.Sa'diy, N.Komilov, A.Rasulov, M.Ali, S.Axmedov, N.Jumaxo'ja, Q.Yo'ldoshev, B.Karimov, S.Umirov, R.Tojiboyev singari ustozlar, olimning safdosh do'stlari va shogirdlarining maqolalari bu jihatdan e'tiborli. Shunday bo'lsa-da olimning do'stlari, hamkasblarining taassurot va esdaliklari asosida yaratilgan xotira asarlar, yodnoma mazmunidagi maqolalar 2012-yilda chop etilgan ustoz olimning 70 yillik yubileyi munosabati bilan chop etilgan "So'nggi jadid qissasi" (Begali Qosimov zamondoshlari xotirasida) nomli ilmiy kitobida o'z ifodasini topgan. To'plamdan o'rin olgan 100 ga yaqin olim, professor, fan doktorlari va adabiyot ixlosmandlarining esse, xotira maqolalarida B.Qosimov faoliyatining turli qirralari mumtoz adabiyot, matnshunoslik doirasidagi tadqiqotlari, zamonaviy adabiyot va adabiyotshunoslikka doir qarashlari, shuningdek, jahon adabiyoti va adabiy aloqalariga oid ilmiy qarashlari e'tirof etilgan.

Olimning 1967-yilda jadid adabiyotini o'rganish, bu adabiyotning xos xususiyatlarini, shu davrda yashagan ijodkorlar faoliyatini yuzaga chiqarish yo'lidagi dastlabki qadam sifatida yozilgan jadid ma'rifatparvari Mirmuhsin-Fikriyga bag'ishlangan "Mirmuhsin Shermuhamedov va uning adabiy muhiti" nomli dissertatsiyasi uning jasorati edi. Chunki jadid degan so'zni yozish tugul aytish ham tahlikali bo'lgan davrda yuzaga keldi bu tadqiqot. Ushbu tadqiqot natijasi sifatida yozilgan risola "Mirmuhsin Shermuhamedov va uning adabiy muhiti" haqida ham davriy matbuotda o'sha yilda N.Narzullayev, U.O'ljaboyev, 1973-yilda nashr etilgan "Siddiqiy-Ajziy"ning tanlangan asarlari kitobiga munosabat tariqasida S.Halimov, A.Abdurahmonov, 1977-yilda yozilgan "Inqilobiy she'riyat sahifalari" kitobiga U.Dolimov, S.Axmedov, N.Jumaxo'jalarning maqolalari chop etildi. Shu kabi "Abdulla Avloniy", "Izlay-izlay topganim...", "Isyonkor qalb" (Mirmuhsin Shermuhamedovning 90 yilligiga bag'ishlangan. T., 1985), "Salom, kelajak" (1986), "Ismoilbek Gasprali" (1992), "Behbudiy. Tanlangan asarlar" (1997), "O'zbek adabiyoti" darsligi (1999), shuningdek, "Istiqol fidoyilari" rukni ostida yaratilgan asarlari haqida ham olim va adabiyotshunoslar o'z fikr-mulohazalarini bildirdilar. Begali Qosimov jadidchilik va jadid adabiyoti, qolaversa, jadidshunoslikka xos

umumiy mavzu va motivlarni aniqlash, ularning rivojlanishini tekshirar ekan, jamiyatda madaniyatlararo munosabatlarga milliylik va umuminsoniylik nuqtai nazaridan yondashgan. Olim tadqiqotlari nafaqat adabiyot tarixidagi oqimlar, mualliflar va asarlar o'rtasidagi taqqoslashlarda mushtarak va farqli tomonlarini aniqlashga e'tibor qaratilganligi bilan qadrli, balki o'zbek xalqining adabiy-mafkuraviy taraqqiyotini ham ochib berishi bilan muhim ahamiyatga ega. Olim ilmiy faoliyati mundarijasiga razm solar ekanmiz, dastlabki qiyosiy yondashuvlar muammoli mushohada o'rtaga tashlanganini ("Izlay-izlay topganim..."), keyinchalik esa bu fikrlar kuchli nazariy asoslarga aylanganining guvohi bo'lamiz ("Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti").

Umuman olganda, serqirra millatparvar olim Begali Qosimovning ko'p yillik ilmiy-ijodiy izlanishlari, yaratgan yaxlit tadqiqotlari, u yozgan darslik, qo'llanmalarini o'zbek adabiyotining nihoyatda murakkab va bahsli bo'lgan davri jadidchilik haqidagi xolis xulosalari, tahlillari adabiyotshunoslikda yangi yo'lni ochib berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Назаров Б. ва бошқ. Ўзбек адабий танқиди тарихи. –Т.: Тафаккур қаноти, 2012. – Б. 216.
2. <https://kh-davron.uz/yangiliklar/muborak-kin/ozod-sharafiddinov-songgi-jadid-qissasi>.
3. Сўнги жади́д қиссаси” (Бегали Қосимов замондошлари хотирасида). –Т.: Турон-Иқбол, 238.

JADID MA'RIFATPARVARLARINING ILMIY-PEDAGOGIK MEROSI

**Okila TURAKULOVA,
O'zbekiston, TDO' TAU, PhD, dotsent,**

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida bir qator sharq va musulmon mamlakatlarida vujudga kelgan jadidchilik harakati Turkiston o'lkasida teran tarixiy ildizlarga egadir. Yurtimiz ulkan ijtimoiy-siyosiy va ma'rifiy ahamiyatga ega ushbu jarayonlardan chetda qolmagani, aksincha, bu harakatning markazlaridan biriga aylanganini ta'kidlash lozim. O'z zamonining ilg'or namoyandalari bo'lgan jadidlar g'oyat murakkab va qiyin sharoitda bilim va ma'rifat tarqatish, ta'lim-tarbiya sohasini tubdan isloh etish orqali milliy taraqqiyotga erishish g'oyasi bilan maydonga chiqdilar. Shu maqsadda o'z mablag'lari hisobidan maktab va teatrlar, nashriyot va kutubxonalar, gazeta va jurnallar tashkil qildilar, qobiliyatli yoshlarni chet ellarga o'qishga yubordilar. Ularning bu olijanob tashabbus va harakatlari jamiyat hayotida kuchli aks sado berib, qudratli to'liqqa aylandi. O'ylaymanki, tarixda ikki buyuk Renessansga zamin bo'lgan mintaqamizda uchinchi Renessansni aynan jadid ajdodlarimiz amalga oshirishlari mumkin edi. Prezidentimiz Sh.Mirziyoev "Biz ma'rifatparvar bobolarimizning muqaddas orzularini ro'yobga chiqarish uchun mamlakatimizda yangi Renessans poydevorini yaratishni strategik vazifa qilib belgilaganmiz. Shu maqsadda ilm-fan, ta'lim-tarbiya, madaniyat sohaslarida tub islohotlarni amalga oshirmoqdamiz" degan edilar o'z nutqlarida [1].

Ma'lumki, o'z faoliyatini nafaqat siyosiy, balki ta'lim va tarbiyani yuksaltirish, Turkiston o'lkasini ma'naviy hamda ma'rifiy isloh qilish, barkamol avlodni tarbiyalash masalasini o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan jadidlar harakati o'lka xalqlari tarixida muhim ro'l o'ynagan. Aslida jadid so'zi (arabcha "jadid"-yangi) yangilanish ma'nosini anglatib, yangi zamonaviy maktab, matbaa, milliy taraqqiyot usullarini jamiyatga tadbiq etishdan iborat ijtimoiy-siyosiy va ma'rifiy harakat, shu oqim tarafdorlarining umumiy nomi. Jadidchilik XIX asr oxiri va XX asr birinchi choragida Turkistondagi milliy ozodlik harakatining milliy mafkurasi, o'lka xalqlarining milliy mustaqillik va ma'rifatparvarlik g'oyasi sifatida shakllandi [2, 433].

XIX asrda ma'rifatparvarlik g'oyalari bilan nom olgan va XX asr boshida rivojlangan jadidchilik harakatining taraqqiyparvar namoyandalari –Behbudiy, Fitrat, Cho'lpon, Munavvar Qori, Abdulla Avloniyar ijodi va faoliyatida yana ham kuchaydi. Jadidlar Turkistondagi